

in eipistolam ad Galathas. v.

Si filius vo liberauerit: vere liberi eritis.

Capitulum quintum.

State ergo et nolite iterum iugo seruitutis contineri. Ecce ego paulus dico vobis: quoniam si circumcidimini: christus vobis nihil proderit. Testifico autem rursus omni homini se legis faciente. Euacuati estis a christo. qui in lege iustificamini a gratia excidistis.

Supra ostendit ap[osto]lus q[uod] p[er] legem non est iusticia: hic vero reducit eos ab errore ad statum rectitudinis. At p[ri]mo dicitur ad d[omi]n[u]m. Secundo dicitur ad humanam. 6. ca. ibi. Et si preoccupatus fuerit homo etc. Circa p[ri]mu[m] duo facit. P[ri]mo p[ro]ponit a[m]onitione[m]. Secundo eius rationes assignat ibi. Ecce ego paulus etc. Et in a[m]onitione etiam duo ponit. Quor[um] vnum est inductiuu[m] ad bonu[m]. Secundu[m] est p[ro]hibitiu[m] a malo. Inducit quidem ad bonu[m] cum dicit. State ergo. q[ui]s dicit. Et quo p[er] x[ristu]m liberati estis a seruitute legis: state firma fide et fixo pede p[er]manentes in libertate. Sic ergo cum dicit state. inducit ad rectitudinem. Qui eni[m] stat rectus est. 1. corin. 10. Qui se existimat stare etc. Inducit etia[m] ad firmitate[m]. 1. corin. 15. Strabiles estote et immobiles etc. Ep[isto]l. ultimo. State succinxi etiam lumbos vestros etc. Prohibet vero et retrahit a malo cum subdit. Nolite iterum iugo seruitutis contineri id est non subiiciamini legi que in seruitute generat. De q[uo] iugo dicit act. 15. Hoc est onus quod neq[ue] patres nostri neq[ue] nos etc. A quo tamen p[er] x[ristu]m liberati estis. Etia[m] 9. Circum humeri eius etc. Ideo autem addit. Iteru[m] no[n] q[uo]d prius sub lege fuerint. sed q[uo]d vt Hieronymus dicit. post euangelium seruare legalia adeo peccatum est sicut seruire idolatrie. Unde quia isti idolatre fuerant si subiiciant se iugo circumsionis et altarium legaliu[m] obseruationu[m] q[ui]s ad eadem reuertunt quibus antea in idolatria seruierat. Secundu[m] augustinu[m] vero vt supra dictu[m] est circa legalium obseruantias triplex tempus distinguit. scilicet tempus ante passionem. ante gratiam diuulgata[m]. et post gratiam diuulgatam. Post ergo gratiam diuulgata[m] seruare legalia est peccatum mortale etiam ipsis iudeis. Sed in tempore medio scilicet ante gratiam diuulgatam poterant quide[m] absq[ue] peccato etia[m] illi q[ui] ex iudeis conuersi fuerant legalia seruare dum tamen in eis spes non ponerent: conuersis vero ex gentilibus non licebat ea seruare. Quia ergo galathe ex iudeis non erant. et tamen legalia seruare volebat et ponebant in eis spem. ideo reuertebant in iugum seruitutis. Nam huiusmodi obseruatio erat eis sicut idolatria in quantum non recte sentiebant de christo: credentes ab ipso sine legalibus saltem consequi non posse. Deinde cum dicit. Ecce ego etc. exponit predicta duo. et p[ri]mo secundum. secundo p[ri]mu[m] ibi. Nos autem spiritu etc. Circa p[ri]mu[m] duo facit. P[ri]mo ostendit quid sit iugum seruitutis quod non debent subire. Secundo p[ro]bat ibi. Euacuati estis etc. Circa p[ri]mu[m] duo facit. P[ri]mo ostendit iugum illud esse valde nociuum. Secundo valde onerosum ibi Testifico autem etc. Nociuum quidem est iugum legis. q[uo]d auferit dominice passionis effectus. Et ideo dicit. Nolite contineri iugo seruitutis. quia ecce ego paulus qui supple[re] voce auctoritatis dico et bene. quonia[m] si circumcidimini christus vobis nihil proderit id est fides christi. Sed contra Act. 16. dicit q[uod] paulus circumcidit timotheu[m]. ergo fecit q[uod] christus ei nihil prodesset. ergo decepit eum.

Respondeo dicendu[m] est s[ecundu]m Hieronymu[m] q[uod] paulus non circumcidit timotheu[m] quasi legem seruare intenderit. sed simulauit se circumcidere faciendo opus circumsionis. Nam s[ecundu]m ipsum ap[osto]li simulato[ri]e seruabant legalia ad vitandum scandalum fidelium ex iudeis. Faciebant autem actus legalium non tamen cum intentione seruandi legalia. et sic non exibat a fide. Unde non decepit timotheu[m]. Secundu[m] vero augustinu[m] dicendu[m] est q[uod] ap[osto]li s[ecundu]m veritatem seruabant legalia et eor[um] intentione ea seruandi. quia s[ecundu]m ap[osto]lo[rum] sententiam licebat fidelib[us] ex iudeis illo tempore scilicet ante diuulgatam ipsa seruare. Et ideo quia timotheus fuit ex matre iudea circumcidit eum ap[osto]lus cum intentione seruandi legalia. Quia vero galathe ponebant spem in legalibus post gratia[m] diuulgatam. quasi sine eis gratia non sufficeret ad salute[m]: et ideo ea seruare volebat. ideo dicit eis ap[osto]l[us]. Si circumcidimini etc. Sequebat[ur] eni[m] ex hoc q[uod] non reputarent christu[m] in cuius signum data fuit circumsio. Act. 17. Et sit in signum federis inter me et vos etc. Qui ergo circumcidebant credebant adhuc signum durare. et tunc signorum nondum venisse. et sic exidebant a christo. Sic ergo patet onus legis esse nociu[u]m. Est etia[m] valde onerosum. quia obligat ad impossibile. et hoc est quod dicit. Testifico autem etc. Quasi dicat. Dico q[uod] si circumcidimini christus vobis nihil proderit. Sed adhuc testifico omni homini scilicet iudeo et gentili etc. Nam quicunq[ue] profiteretur in aliqua religione facit se debito[rum] omniu[m] que ad obseruantiam illius religionis p[er]tinent. Et sicut dicit augustinus. Nunq[ua]m fuit aliqua religio sine aliquo visibili signo. ad quod obligarent qui in ipsa religione viuunt. sicut in religione christiana signum visibile est baptisma. ad quod omnes christiani tenent quo ad cultum. Obligant etia[m] ad omnia que ad cultum christiane religionis p[er]tinent. Signum autem religionis moysayce fuit circumsio. Quicunq[ue] ergo circumcidebat se obligabat ad omnia legalia seruanda ac implenda. et hoc est quod dicit. Debito[rum] est vniuersae legis faciente. Act. 2. Qui offendit in vno factus est o[mn]iu[m] reus. Quia tamen nullus seruare poterat s[ecundu]m illud act. 15. Hoc est onus quod neq[ue] patres nostri neq[ue] nos portare potuim[us] etc. Sed dato q[uod] aliq[ui]s circumcidere[re]t. ergo s[ecundu]m p[re]dicta obligat se ad seruandum legalia sed hoc est peccatum mortale: ergo tenet peccare mortaliter. et sic videt esse p[ro]plexus. Respondeo dicendu[m] est q[uod] eadem conscientia durante tenet seruare legalia. puta si aliquis haberet conscientia[m] q[uod] nisi circumcidere[re]t peccaret mortaliter. et circumcisus ipsa conscientia durante peccaret mortaliter si non obseruaret legalia. cuius ratio est q[uod] habere conscientia[m] de re aliq[ua] facienda nihil aliud est q[uam] q[uo]d faciat contra deum nisi illud faciat. Facere autem contra deum est peccatum. Sic ergo dico q[uod] nisi faceret hoc ad quod inducit p[re]dicta peccaret. no[n] q[uo]d ex genere op[er]is. sed ex intentione operantis. Et similiter si facit peccat. q[uo]d huiusmodi ignozantia no[n] excusat cu[m] sit ignozantia iuris: nec t[ame]n e[st] p[ro]plexus simpliciter sed s[ecundu]m quid. q[uo]d potest deponere erro[re]m conscientia[m]. Et hoc modo hic ap[osto]lus testificat omni circumcidenti se q[uod] tenet ad seruandum legem. Consequenter eor[um] dicit. Euacuati estis etc. probat que dixit scilicet q[uod] non debent accipere legis obseruantiam ratione damni iam presentis: quod est duplex. Vnu[m] est amissio christi. Secundu[m] est amissio gratie christi. P[ri]mu[m] est causa secundi ibi. Qui in lege etc. Dicit ergo euacuati etc. Quasi dicat. Ecce christus vobis nihil proderit. q[uo]d euacuati estis a christo. id est habitatione christi. Secundu[m] damnu[m] est amissio gratie. ideo dicit. A gratia excidistis. qui scilicet prius eratis pleni gratia christi. quia de plenitudine eius accepimus omnes. Jo. 1. De plenitudine eius nos omnes

in epistolam ad Galathas. v.

euangelizet vobis p̄ter q̄ euangelizauim⁹ vobis anathe-
 m̄ alit̄. **Phil. 2.** Implete gaudium meum vt idem sapias-
 tis. Et hoc ex auxilio diuino. 2. ideo dicit. In domino
 deo sc̄z operante. 2. **cozin. 3.** Fiduciam talem habem⁹ p̄
 christum ad deum. 2. dominus dabit vobis sapere f̄ni
 sobrietatem catholice veritatis p̄s. Bonum est confide-
 re in domino. **2c.** Quantum autem ad cōturbantes di-
 cit. Qui autem conturbat. id est qui remouet vos a de-
 bito ordine vt sc̄z a sp̄ualib⁹ conuertamini ad corporalia:
 cum debeat esse contrarium. **1. corin. 15.** Nō prius quod
 sp̄uale est: sed quod animale est deinde quod. **Et cum**
talis ordo sit peruersus vt dicit supra. 3. Sic stulti facti
 estis: vt cum spiritu ceperitis. ideo portabit iudicium
 id ē cōdemnationez sustinebit. Sicut enī qui inducit ali-
 quem ad bonum remuneratur. **Mat. 12.** Qui ad iustici-
 am erudunt plurimos quasi stelle in perpetuas eternita-
 tes. Ita qui inducit aliquem ad malum cōdemnat. **Io-
 sue. 7.** Quia turbasti nos exturbet te domin⁹ in hac die.
Deut. 27. Maledictus qui errare facit cecum in itinere.
Et hoc quicūqz est ille id est quanteūqz sit auctoritatis:
non parcat ei. Sed Porphyrus et Iulianus in hoc rep̄-
 hendunt paulum p̄sumptione dicentes q̄ hoc dixit la-
 cerans petrum cum supra in faciem se restitisse scripserit
 vt sit sentus. quicūqz sit ille id est etiam si petrus esset pu-
 nicur. Sed vt augustinus dicit nō est credendū q̄ paulus
 cum maledicto de ecclesie principe loqueret cū scri-
 ptum sit. **Exo. 22.** Principem populi tui nō maledices.
**Nec etiam q̄ petrus sic offenderit q̄ esset dignus condē-
 natione.** Dicit ergo apostolus de quodam alio qui de iu-
 dea veniens dicebat se fuisse discipulum magnorū aposto-
 lorum. 2. sub ista auctoritate corrumpebat galathas ipse
 cum alijs falsis predicatoribus supra. 2. Propter subins-
 troductos falsos fratres. **2c.** Consequenter cum dicit.
Ego autē fratres. 2c. remouet impedimentū ex parte sua
Et primo ponit sui excusationem. Secundo eorum qui
 eum infamabant obiurgatiōem ibi. **Et inam et abscindan-
 tur. 2c.** Excludit autem falsum quod ei imponebatur. 2.
 p̄mo aliquid pertinens ad ipsum tantum. Secundo ali-
 quid pertinens ad omnes ibi. Ergo euacuatum est. **2c.**
Sciendum est circa primum q̄ pseudo galathis excusan-
tibus se de eo q̄ non seruabant legalia. qz ita edocti erāt
ab apostolo 2 dicebāt q̄ apostolus deceptat eos 2 con-
firmabant dicentes paulum predicasse in iudea 2 docuiss̄
se legalia debere seruari. Et ideo excusat se de hoc apo-
stolus dicens. Ego autem fratres si circumcisionem ad-
huc predico sicut imponunt mihi pseudo: quid adhuc p̄-
secutionez patior sc̄z a iudeis. 1. corin. 4. Persecutionē
 patimur. **2c.** Nam iudei specialiter p̄pter hoc perseque-
 bant paulum q̄ predicabat legalia non debere seruari.
Act. 21. dicit Jacob⁹ paulo. Audierunt de te quia dissen-
 sionem doceas a moysē eorum qui per gentes sunt iudeo-
 rum dicens eos non debere circumcidere filios suos. **2c.**
Patet ergo q̄ non est verum quod mihi imponunt: alio-
quin p̄secutiones adhuc non paterer. Falsum est etiam
id quod mihi imponūt id quod communiter est apud
alios: quia si circumcisionem predico euacuatum est sc̄z
dalum crucis. Nam nō solū ego sed etiam oēs apostoli p̄-
dicamus christum crucifixum. Iudeis quidem scandalū
2c. vt dicit. 1. cor. 1. Et de hoc max̄e scandalizant. qz p̄-
 dicamus q̄ p̄ crucem christi legalia euacuāt. **Si ergo**
 predico circumcisionem euacuatum est scandalum id est
 non erit scandalum apud iudeos vltra de cruce. **Naz pa-**
 tienter sustinerent immo libenter vellēt q̄ predicarem⁹
 crucem 2 legalia simul debere seruari. **Vel fm̄ Augusti-**
 num euacuatum est scandalum crucis id est euacuata est

crux que est scandalum. Quasi dicat. Crux perdidit esse
 etum suum et virtutem supra. 2. Si enim ex lege esset ius-
 titia: ergo christus gratis mortuus est. Dicit autē apo-
 stolus specialiter euacuatum est. 2c. vt det intelligere q̄
 p̄pter hoc iudei occiderunt christum quia legalia nō ser-
 uabat: 2 ea nō esse seruanda docebat. **Jo. 9.** Non est hic
 homo a deo qui sabbatum non custodit. **Consequēter**
obiurgat pseudo qui cum infamauerant dicens. Et inaz
2 abscindantur. 2c. Quasi dicat. Ipsi conturbant vos in
 hoc q̄ volunt vos circumcidi. sed vtinam non solum cir-
 cūcidant. sed totaliter castrent. **Sed contra Ro. 12.** Be-
 nedicite 2 nolite maledicere. **2c.** Ad hoc ē duplex respo-
 sio. Prima est q̄ non maledixit apostolus eis: sed poti⁹
 benedixit. quia optauit eis vt sp̄ualiter castrentur vt ser-
 uarent spiritualem castitatem cassando ceremonilia fm̄ il-
 lud **Matth. 19.** Sūt quidam eunuchi qui se castrauerūt
 p̄pter regnum celorum. **Secundo q̄ optat eis sterilitas**
rem prolis quam habēt eunuchi vt sc̄z non generent. An-
de ait vtinā 2 abscindant. 2c. id est vtm gerandi perdant
 in vobis vel alijs. **Et hoc merito quia generant filios in**
errorem 2 redigunt eos in seruitutes legis. **Heec. 9. Da**
eis vuluam sine liberis 2 vbera arentia.

Lectio tertia.

Us enim in libertatez vocati estis
 fratres: tantum ne libertatez in oc-
 cationem detis carnis: sed per cha-
 ritatem spiritus seruite inuicem. **Omnis**
enim lex in vno sermone impletur. diliges
proximum tuum sicut teipsum. 2c. si inui-
 cem mordetis 2 comeditis: videtene ab in-
 uicem consumamini.

Proposito exemplo standi 2 remoto eius impedimento:
 hic innuit modum ipsius. **Et primo ponit modum stan-**
di. Secundo exponit ibi. Omnis enim lex. 2c. Circa pri-
 mum tria facit. **Primo ponit conditionem status. Secū-**
do remouet abusum standi. Tertio innuit standi modū.
Conditio quidem standi est libertas. Omnis enī status
conditio pertinet ad seruitutem vel ad libertatez. sed sta-
tus fidei christi ad quem inducit apostolus ad libertatez
pertinet: 2 est ipsa libertas. Et ideo dicit. Vos enim. 2c.
quasi dicat. Recte conturbant vos: quia abducit a me-
liore in pei. qz vos vocati estis sc̄z a deo i libertatē gra-
tie. Ro. 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in
 timore. sed accepistis spiritum adoptionis filiorum. **2c.**
supra. 4. Non sumus ancille filij: sed libere. **2c.** Vos in-
 quā qui liberi estis per christum volunt ducere in serui-
 tutē. **Abusus autē status est si in veterius prolabat et li-**
bertas spiritus puertat in seruitutez carnis. Galathe au-
tem iam liberi erant a lege. Sed ne credāt eis licere pec-
cata cōmittere que lex phibeat. ideo apostolus subdit
abusum libertatis dicens. Tantum ne. 2c. Quasi dicat.
Liberi estis ita tamen q̄ non abutamini libertatez vestra
impune vobis peccandum esse arbitrates. 1. corin. 8. U-
 dere ne forte hec licentia vestra offendiculum fiat infir-
 mis. **Modus autem standi est per charitatem. Unde dī-**
cit. Sed p̄ charitatem spiritus. 2c. Status autem totus
 est in charitate sine qua homo nihil est. **1. cor. 13.** **Et fm̄**
diuersos gradus charitatis distinguunt diuersi status.
Sic ergo status gratie est non per affectum carnis: sed p̄
charitatem spiritus id est que procedit a spiritu sancto p̄
quem deberis inuicem esse subiecti 2 seruire infra. 6.
Alter alterius onera portate. 2c. Ro. 12. **Donoz inuicē**
preuenientes. 2c. **Sed cum superius dicat q̄ sint vocati**

Explanatio sancti Thome

accepimus etc. Et Eccl. 21. Cor fatui quasi vas contractu
 7 oē in sapientiam non tenebit. Vos dico qui in lege ius-
 tificamini id est creditis iustificari a gratia scz habenda
 future beatitudinis. Vel etiam a iam habita excidistis.
 Apoc. 2. Memor esto vnde excideris et age penitentiam.

Lectio secunda.

Nos autem spiritu ex fide spem iusti-
 cie expectamus. nam in christo iesu
 neq; circumcisio aliquid valet neq;
 preputium: sed fides que per charitatē ope-
 ratur. Currebatis bene. q̄s vos impediuit
 veritati non obedire. Remini consenseritis
 Persuasio hec non est ex eo qui vocat vos.
 Modicum fermentum totam massam corru-
 pit. Ego confido in vobis in domino q̄ ni-
 hil aliud sapietis. Qui autē conturbat vos
 portabit iudicium quicūq; est ille. Ego autē
 fratres si circumcissionez adhuc predico: qd
 adhuc persecutionem patior. Ergo euacua-
 tum est scandalum crucis. Utinam absin-
 dant qui vos conturbant.

Aplicauit apostolus secundū documentū scz q̄ nō esset
 subeundum iugum seruitutis legis: hic autem redit ad
 primum ostendens q̄ stare debent. Et p̄mo p̄ponit stan-
 di exemplum. Secundo remouet stationis impedimen-
 tū ibi. Currebatis etc. Tertio assignat standi causam ibi.
 Vos em̄ in libertatez etc. Circa primum duo facit. Primo
 p̄ponit standi exemplum. Secundo causam eius assignat
 ibi. Nam in xpo iesu etc. Dicit ergo. Qui in lege volūt
 iustificari: christus eis nihil prodest. quia excidunt a gra-
 tia. Sed nos scz apostoli stamus p̄ spem: quia scz expec-
 tamus spem iusticie. id est iusticiam 7 spem scz eternam
 beatitudinem. 1. Pe. 1. Regenerauit nos in spem viuas
 etc. Vel spem iusticie. id est christum per quem est nobis
 spes iusticie. quia p̄ eum iustificamur. Phil. 3. Saluato-
 rem expectamus etc. 1. corin. 1. Qui factus est nobis sapi-
 entia 7 iusticia 7 sanctificatio et redemptio etc. Vel spem
 iusticie id est spem que est de iusticia: vt iustificemur non
 p̄ legem sed per fidem. Ro. 3. Arbitramur hominē iusti-
 ficari p̄ fidem sine operibus legis. Vel spem iusticie id ē
 rem speratam in quam tendit iusticia scz vitam eternam
 2. Ti. ultimo. In reliquo reposita est mihi corona iustis-
 cie. etc. Et hoc ex fide. quia iusticia dei est p̄ fidē iesu chri-
 sti vt dicit Ro. 3. Que quidē fides non est ab homine: s; a
 spūs sancto q̄ eā inspirat. Ro. 8. Accepistis spūs filioz in
 q̄ clamam⁹ abba pater etc. Sicut ḡ fides est ex spū: ita ex
 fide est spes. ex spe iusticia p̄ quam peruenimus ad vitam
 eternam. Hec autem spes non venit ex circūcisione neq;
 ex gentilitate. quia nihil faciunt ad hoc. Et ideo dicit:
 Nam in christo iesu id est in his qui sunt in fide christi.
 neq; circumcisio neq; preputium. etc. id est indifferentia
 sunt. sed fides non informis sed ea que per dilectionem
 operatur. Jac. 2. Fides sine operibus mortua est etc. Nā
 fides est cognitio verbi dei Ep̄. 3. Habitare christum p̄
 fidem etc. Et hoc verbuz nec perfecte habet nec cognosci-
 tur nisi etiam habeat amor quē spirat. Hic sunt duo dus-
 bia circa glosam. Primum est q̄ dicit preputium 7 circū-
 cissionē esse indifferentia cum supra dixerit. Si circūcidi-
 mini christus vobis nihil proderit. Sed ostendendum est q̄
 ex genere operis sunt indifferentia scilicet illis qui non pos-

nunt spem in eis. sed ex intentione operantis nō sunt ista
 differentia. Nam ponētibz in eis spem mortifera sunt.
 Secundū dubium est de hoc qd dicit q̄ illi qui non cre-
 dunt peiores sunt q̄ demones. cum demones credant et
 contremiscant. Respondeo. dicendū est q̄ peiores qui-
 dem sunt ex specie operis sed non quantū ad affectū. Nā
 demonibus displicet hoc qd credunt: nec etiam est tanta
 nequitia voluntatis in homine qui non credit quanta in
 demone qui odit q̄ credit. Consequenter cum dicit.
 Currebatis bene etc. agitur de impedimēto stationis. Et
 primo ponit impedimētū. Secundo docet eius remotio-
 nem ibi. Remini consenseritis etc. Impedimētum sta-
 tionis eorum magnū erat 7 nociuum. nam tanto aliquid
 est magis nociuū quanto maius bonum priuat. Quādo
 ergo aliquis multis bonis spūalibus priuat signū est ha-
 buisse magnum impedimētū. Et ideo vt ostendat eos
 apostolus magnum impedimētū habuisse cōmēmorat
 eis bona spūalia que amiserunt cū dicit: Currebatis be-
 ne etc. scz per opera fidei formatez: p̄ charitatem que insis-
 gat ad currendū. ps. Etiam mandatorū tuorum cucur-
 ri cum dilatasti cor meum. Et hoc quidē fuit olim in vos
 bis: sed dum sic currebatis estis impediti. Et ideo subdit
 Quis vos fascinauit de quo dictum est supra tercio cap.
 7 ideo super fide ad presens. Quis ergo vos fascinauit
 id est impediuit veritati scz euangelice non obedire. Et
 hoc congrue dicit. Nam obedire est voluntatis applica-
 de ad consensum precipientis. 7 ideo fides est volun-
 tatis 7 intellect⁹. oportet ergo voluntati fidei obedire. hoc
 autem est q̄ gratia fidei christi sufficiat ad salutē sine le-
 galibus obseruantis. Excludit autē impedimētū cū
 dicit. Remini etc. 7 hoc ex triplici parte. Primo ex parte
 eorum. Secundo ex parte dei ibi. Ego confido etc. Ter-
 tio ex parte apostoli ibi. Ego autē fratres si etc. Ex parte
 eorū cum dicit. Remini etc. Vbi primo ostendit quid res-
 quitat ex parte eorū vt vitent hoc impedimētū scz q̄ ne-
 mini pseudo deinceps consentiant. 1. thessal. 5. Non si-
 mus noctis neq; tenebrarū etc. Ep̄. 5. Nolite cōmuni-
 care operibus infructuosis tenebrarū etc. Et 2. Ti. 2.
 Et sermo eorū vt ceter serpit etc. Ex quo dat intelligi
 q̄ nondum erant corrupti: sed sollicitabant de hoc. Ses-
 cundo assignat rationem huius cur dicit. Persuasio est
 etc. Et hec est duplex. Prima quia homo cum dat se alii
 cui nihil debet facere nisi qd vtile dixerit sibi. Sed vos
 traditi estis christo. ergo nihil debetis audire vel consen-
 tire nisi his que sunt ab ipso. ergo hec persuasio q̄ vos vo-
 lunt mittere sub iugo legis. quia non ex eo scz ex deo quis
 vos vocauit ad vitam: sed ex diabolo inquantū scz defici-
 ens est. Et ideo non consenseritis eis. Vel non ex eo id ē
 contra ipsum. Secunda ratio est q̄ posset dici q̄ non est
 magnum si paucis consentiat cum ex hoc non sit pericu-
 lum. 7 ideo dicit q̄ non ē eis consentiendū: nec eorū in-
 fide sunt contemnde. sed debent principijs obstare.
 quia modicum fermentum etc. id est illi pauci qui vobis
 persuadēt: Vel hec persuasio parua in principio totā mas-
 sam corrumpit. id est congregatiōē fidelium. Leuit. 2.
 Nec quicūq; fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio do-
 mini. Consequenter cum dicit. Ego confido in vobis
 etc. remouet impedimētū ex parte dei q̄ auxiliū ad hoc
 prebet. 7 ponit duplex auxiliū. Unum quantū ad sedu-
 centes. Aliud quantū ad conturbantes ibi. Qui autem
 conturbat etc. Dicit ergo ego cōfido etc. q̄ si dicat. Dixi q̄
 non consentiretis pseudo. 7 confido in vobis. 2. cor. 7.
 Gaudeo q̄ in omnibus confido in vobis. Heb. 6. Con-
 fidimus autē de vobis dilectissimi 7 meliora viciniōra sa-
 luti. Confido in quā in hoc scz q̄ nihil aliud sapietis q̄
 quod vos docui supra. 1. Licet nos aut angelus de celo

Explanatio sancti Thome

In libertatem. quid est q' modo dicit seruite inuicem. Ad quod dicendum est q' hoc exigit charitas vt inuicem seruamus & tamē libera est. Sciendū est tamē q' sicut pbi losophus dicit: liber est qui est causa sui. seruus autem est causa alterius vel vt mouentis vel vt finis. quia seruus nec a se mouet ad opus. sed a domino & ppter vtilitatez domini sui. Charitas ergo quantū ad causam mouentez libertatem habet. quia a se operat. 2. corin. 5. Charitas christi viget nos spontaneē scz ad operandū. Seruus autem est cum postpositis p'p'is vtilitatibus acomodat se vtilitatibus proximoz. Consequenter cum dicit. Omnis lex etc. exponit que dicit. & primo de dilectione. Secundo de libertate non vanda in occasionem carnis ibi. Spiritu ambulate etc. Circa primūz monet ad charitatē sectandam. Primo ppter vtilitatez quā consequimur in impletione. Secundo ppter damnuū charitatis neglecte qd incurrimus ibi. Q' si inuicem etc. Vtilitas autē quāz cōsequimur in impletione charitatis maxima est. quia in ea implet' totā legē. Et idē dicit. Q' si em' etc. Q' si dicat. Ideo charitas est habenda. quia omnis lex in vno sermo ne implet' scz in vno precepto charitatis Ro. 13. Qui diligit proximū lege impleuit. Et in eodem capitulo dicitur. Plenitudo legis est dilectio. Et ideo dicit. 1. Tim. 1. Finis precepti est charitas. Sed contra. q' dicit Mar. 12. In his duobus mādatis scz de dilectione dei & primi tota lex pendet & pphete. Non ergo in vno precepto tantum implet'. Respondeo. dicendum est q' in dilectione dei includit' dilectio primi. 1. Jo. 4. Hoc mandatum habemus a deo vt qui diligit deum diligit & fratrem suum. Et e conuerso. primū diligitur ppter deum. impletur ergo tota lex in vno precepto charitatis. Precepta enim legis reducunt ad illud preceptum. Nam omnia precepta vel sunt moralia vel ceremonialia vel iudicialia. Moraliam quidem sunt precepta decalogi quorum tria pertinent ad dilectionem dei. alia septem ad dilectionem proximi. Iudicialia autem sunt vt quicūq' furat aliquid reddat quadruplum. & his similia que similiter ad dilectionem proximi pertinent. Cerimonialia vero sunt sacrificia & huiusmodi que reducunt ad dilectionem dei. Et sic patet q' omnia in vno precepto charitatis implentur Dilige proximi tuū sicut teipsum. & est scriptum Leuit. 19. Dicit autem sicut teipsum non quantū teipsum. quia homo fm ordinem charitatis magis debet se diligere q' alium. Exponitur autem tripliciter. Vno modo vt referatur ad veritatem dilectionis. Amare enim est velle bonum alicui. Et ideo dicimur amare aliquem cui volum' bonum. & etiam bonum illud quod ei volumus: sed diuersimode. quia cum volo bonum mihi me diligo simpliciter propter me. bonum autem illud quod mihi volo diligo non propter se sed propter me. Tunc ergo diligo proximi sicut meipsum id est eodē modo q' meipsum qm volo ei bonum propter se. non quia est mihi vtilis vel delectabilis. Secundo modo vt referat' ad iusticiā dilectionis. Quaqueq' enim res est illud quod potissimum est in ea. potissimū autē in in homine est intellectus et ratio. ille ergo diligit se qui vult sibi bonum intellectus & rationis. Tunc ergo diligit proximum sicut teipsum quādo vis et bonum intellectus & rationis. Tertio modo vt referatur ad ordinem scilicet vt sicut te diligit propter deum: ita & proximum propter ipsum diligas scilicet vt ad deum perueniat. Consequenter cum dicit. Q' si inuicem etc. inducit ad charitatem sectandam ex damno: qd incurrimus si eam negligamus. Ubi loquitur galathis adhuc quasi spiritualibus abstinens a commemoratione manifestozum inuidozum: & eozum que minora videntur

mentionem facit scz de vitijs lingue. Et ideo dicit. Q' si inuicem etc. Quasi dicat. In dilectione omnis lex impletur. q' si vos inuicem mordetis id est in parte famam proximo detrahendo aufertis. qui enim mordet non totum accipit: s' partē. Et comeditis id est totā famā aufertis et totaliter detrahendo confunditis. Nam qui comedit totum absorbet. Jac. 4. Nolite detrahere alterutrum frēs mei etc. Si ita in quā charitatem negligitis videte damnum quod imminet vobis scilicet q' ad inuicem consumamini. Pbil. 3. Videte canes videte malos operarios etc. Eia. 49. Et vane fortitudinem meam consumpsi etc. Nā sicut Augustinus dicit. Vitio contentionis & inuide perniciosa lurgia inter domines nutriunt: quibus consumitur societas & vita.

Lectio quarta.

Dico aut in christo. Spiritu ambulate et desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit aduersus spiritum: spiritus autem aduersus carnem. Hec est sibi inuicem aduersant: vt non quecūq' vultis illa faciatis.

Post q' apostolus manifestauit in quo consistit status spiritualis: q' scilicet in charitate: consequenter hic agit de causa status scilicet de spiritu sancto. quē dicit esse sequendum. Ubi ponit triplex beneficium spiritus sancti. Quorum primum est liberatio a seruitute carnis. Secundum est liberatio a seruitute legis. Et tertium est collatio vite seu securitas a damnatione mortis. Secundum ibi. Q' si ducimini etc. Tertium ibi. Si spiritu viuimus etc. Circa primum duo facit. Primo ponit primum beneficium spiritus. Secundo beneficij necessitatem ostendit ibi. Caro est etc. Dicit ergo. Dico q' debetis per charitatem spiritus inuicem seruire. quia nihil prodest sine charitate. Sed hoc dico in christo id est per fidem christi. Spiritu ambulate id est mente et ratione. Quādoq' enim mens nostra spiritus dicitur scdm illud Ephe. 4. Renouamini spiritu mētis vestre. et. 1. Corin. 4. Palam spiritu psallat et mente. Vel spiritu ambulate id est spiritus sancto proficite bene operando. Nam spiritus sanctus mouet & instigat corda ad bene operandum. Ro. 8. Qui spiritu dei aguntur etc. Ambulandum est ergo spiritu id est mente vt ipsa ratio siue mens legi dei concors det. vt dicitur Roma. 7. Sed spiritus humanus per se vanus est & nisi regatur aliunde fluctuat hac atq' illac vt dicitur Eccl. 3. 4. Et sicut parturientis cor tuuz fantasias patitur: nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio etc. Unde de quibusdam dicitur Ephe. 4. Ambulant in vanitate sensus sui. etc. Non ergo perfecte stare potest ratio humana nisi scdm q' ē recta spū diuini. Et ideo dicit apostolus. Spiritu ambulate id est per spiritum sanctum regentem & ducentem quem sequi debemus sicut demonstrantem viam. Nam cognitio supernaturalis finis nō est nobis nisi a spiritu sancto. 1. corin. 2. Oculis non vidit nec auris audiuit nec in cor hominis ascendit etc. Et sequitur. Nobis autē reuelauit deus per spiritum suum. Itē sicut inclinantem. Nam spiritus sanctus instigat & inclinat affectum ad bene volendum. Roma. 8. Qui spiritu dei aguntur etc. ps. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Ideo autem spiritu ambulandū est. quia liberat a corruptione carnis. Q' si sequit. Et desideria carnis nō perficietis id ē delectationes carnis q's caro suggerit: hoc desiderabat ap's dicens. Ro. 7. Infelix ego hō quis me liberabit de corpore mortis hui' gratia dei etc.

in epistolam ad Galathas. v.

Et postea concludit in octavo capitulo. Nihil ergo dantis nationis est his qui sunt in xpo iesu: qui non scdm carnem ambulat. Huius ratione ibidem subiungit dicens: Quia lex spiritus vite in xpo iesu liberavit me a lege etc. Et hoc est speciale desiderium sanctorum ut non perficiant desideria ad que caro instigat. ita tamen q in hoc non includant desideria que sunt ad necessitate carnis: sed que sunt ad superfluitate. Consequenter cum dicit. Caro enim concupiscit etc. ponit necessitate huius beneficii que est ex impugnatione carnis et spiritus. et primo ponit ipsam impugnationem. Secundo manifestat eam per euidens signum. ibi. Hec enim inuice aduersant etc. Dicit ergo. Necessarius est q per spiritum carnis desideria superetis. Nam caro concupiscit aduersus spiritum. Sed hic videtur esse dubium quia cum concupiscere sit actus anime tantum: non videtur q competat carni. Ad hoc dicendum est scdm August. q caro dicitur concupiscere in quantum anima scdm ipsam carnem concupiscit: sicut oculus dicitur videre cum potius anima per oculum videat. Sic ergo anima per carnem concupiscit quando ea que delectabilia sunt scdm carnem appetit. Per se vero anima concupiscit quando delectat in his que sunt scdm spiritum: sicut sunt opera virtutum et contemplatio diuinorum et meditatio sapientie. Sapient. 6. Concupiscencia itas q sapientie deducet ad regnum perpetuum etc. Sed si caro concupiscit per spiritum quomodo concupiscit aduersus eum? In hoc scilicet q concupiscencia carnis impedit concupiscenciam spiritus. Cum enim delectabilia carnis sunt bona que sunt infra nos. delectabilia vero spiritus bona que sunt supra nos. contingit q cum anima circa inferiora que sunt carnis occupat: retrahitur a superioribus que sunt spiritus. Sed videtur etiam dubium de hoc q dicit scilicet q spiritus concupiscit aduersus carnem. Si enim accipiamus hic spiritum pro spiritu sancto concupiscencia autem spiritus sancti sit contra mala. consequens videtur q caro aduersus quam concupiscit spiritus sit mala. et sic sequitur error manichei. Respondet: dicendum est q spiritus non concupiscit aduersus naturam carnis sed aduersus eius desideria que scilicet sunt ad superfluitate. Unde et supra dicitur est. Desideria carnis scilicet superflua non perficietis. In necessariis enim spiritus non contradicit carni. quia ut dicit Eph. 5. Nemo carnem suam odio habuit. Consequenter cum dicit. Hec enim etc. ponit signum compugnationis. Quasi dicat. Experimento patet q contra se inuice pugnant et aduersantur in tantum ut non quecumq vultis bona scilicet vel mala illa faciatis. id est facere permittamini. Rom. 7. Non quod volo bonum ago sed quod etc. Non tamen tollitur libertas arbitrij. Cum enim liberum arbitrium sit ex hoc q habet electionem in illis: est libertas arbitrij que electioni subsunt. Non autem omnia que in nobis sunt simpliciter subsunt nostre electioni sed scdm quid. In speciali enim possum vitare huc vel illum motum concupiscencie seu ire. sed in generali omnes motus ire vel concupiscencie vitare non possumus et hoc propter corruptionem seminis ex primo peccato introducta. Sed notandum est q quattuor sunt genera hominum circa concupiscencias quorum nullus facit quecumq vult. nam imtemperati qui ex pposito sequuntur carnales passiones scdm illud Proverb. 2. Et ante cum malefecerunt. faciunt quidem quod volunt in quantum ipsas passiones sequuntur. sed in quantum ipsa eorum ratio remurmurat et ei displicet faciunt que non volunt. Incontinentes autem qui habent propositum abstinendi et tamen a passionibus vincuntur faciunt quidem quod non volunt in quantum ipsas passiones contra eorum propositum sequuntur. et sic imtemperati faciunt plus de eo quod volunt. Continentes autem qui vellent omnino non concupiscere faciunt quod volunt dum non concupi-

scunt. sed quia omnino non concupiscere non possunt faciunt quod nolunt. Imtemperati vero quod volunt quidem faciunt in quantum in carne domata non concupiscunt. sed quia non ex toto domari potest quin in aliquo repugnet spiritui sicut nec malitia in tantum crescere potest quin ratio remurmuret. ideo cum aliquando concupiscunt: faciunt quod nolunt plus tamen de eo quod volunt.

Lectio quinta.

Quod si spiritu ducimur non estis sub lege. Manifesta sunt autem opera carnis. que sunt fornicatio. immundicia. impudicitia. luxuria. ydolozorum seruitus. veneficia. inimicitie. contentiones. emulationes. ire. rixae. dissensiones. secte. inuidie homicidia. ebrietates. comestiones. et his similia que predico vobis sicut dixi: quoniam niam qui talia agunt: regnum dei non consequentur.

Post q ostendit apostolus q per spiritum liberamur a desiderijs carnis: hic consequenter ostendit q per ipsum liberamur a seruitute legis. Et primo proponit beneficium spiritus. Secundo manifestat per effectus. ibi. Manifesta sunt opera carnis etc. Dicit ergo. Dico q si spiritu ambuletis non solum desideria carnis non perficietis: sed quod plus est si spiritu ducimini quod sit quando facitis quod spiritus suggerit ut director et gubernator: non autem id ad quod sensus et affectus proprius instigat non estis sub lege. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Non quidem ut coacto: sed ut gubernator. Ex his autem verbis vult hieronymus q post aduentum xpi nullus habens spiritum sanctum tenet seruare legem. Sed sciendum est q hoc quod dicit: Si spiritu ducimini iam non estis sub lege potest referri ad precepta legis vel ceremonialia vel moralia. Si quidem referat ad ceremonialia sciendum est q aliud est seruare legem. aliud est esse sub lege. Seruare legem est facere opera legis non habendo spem in eis. sed esse sub lege est ponere spem in operibus legis. In primitina autem ecclesia erant aliqui iusti seruantes legem: sed non sub lege in quantum seruabant opera legis sed non erant sub lege quasi in eis spem ponentes. Sic etiam xpus sub lege fuit. supra quarto. Factum sub lege etc. Et sic excluditur opinio hieronymi. Si autem referatur ad moralia sic esse sub lege potest intelligi dupliciter. vel quantum ad obligationem. et sic omnes fideles sunt sub lege. quia omnia bus data est. Unde dicitur. Math. 5. Non veni soluere legem etc. Vel quantum ad coactionem. et sic iusti non sunt sub lege quia motus et instinctus spiritus sancti qui est in eis est proprius eorum instinctus. Nam caritas inclinatur ad illud idem quod lex precipit. Quia ergo iusti habent legem interioriorem sponte faciunt quod lex mandat ab ipsa non coacti. Qui vero voluntatem male faciendi habent comprimuntur tamen pudore vel timore legis isti coguntur. Et sic iusti sunt sub lege obligante tantum non cogente sub qua sunt solum iniusti. 2. corinth. 3. Vbi spiritus domini ibi libertas. 1. tymoth. 1. Iusto non est lex posita. scilicet cogens. Consequenter cum dicit: Manifesta sunt autem opera etc. Probat que dixit per effectum. Et primo ponit opera carnis que contrariantur spiritui sancto. Secundo ostendit quomodo opera spiritus non prohibent a lege ibi. Aduersus huiusmodi etc. Circa primum

Explanatio sancti Thome

duo facit. Primo ponit opera carnis que prohibentur a lege. Secundo ponit opera spiritus que ab ea non prohibentur. ibi. Fructus autem etc. Circa primum duo facit. Primo proponit opera carnis. Secundo subdit nocuentia quod ex his sequitur. ibi. Que predicatio etc. Dubitat autem circa primum. Primo quidem de hoc quod apostolus hic quedam ponit que non pertinent ad carnem que tamen dicit esse opera carnis sicut ydolorum seruitus secte emulatioes et huiusmodi. Respondeo: dicendum est secundum Augustinum lib. 4. de ci. del. cap. 2. Quod secundum carnem uiuit quicquid uiuit secundum seipsum. Unde caro hic accipitur pro toto homine. Quicquid ergo pronit ex inordinato amore sui dicitur opus carnis. Vel dicendum est quod aliquod peccatum potest dici carnale dupliciter scilicet quantum ad consumationem. et sic dicunt carnalia illa tantum que consumantur in delectatione carnis. scilicet luxuria et gula. Et quantum ad radicem et sic omnia peccata dicuntur carnalia in quantum ex corruptione carnis anima aggrauatur. ut dicitur Sapientia. 9. Ex quo intellectus debilitatur facilius decipi potest et impeditur a sua perfecta operatione. Unde et ex hoc sequitur vitia scilicet hereses secte et alia huiusmodi. Et hoc modo dicitur quod fomes est principium omnium peccatorum. Secundo dubitat. quia cum apostolus dicat qui talia agunt regnum dei non consequentur. et nullus excludatur a regno dei nisi pro peccato mortali. sequitur ergo quod omnia que enumerat sunt peccata mortalia. Cuius contrarium videtur. quia inter ista enumerat multa que non sunt peccata mortalia. sicut est contentio emulatio et huiusmodi. Respondeo: dicendum est quod omnia hec enumerata sunt aliquo modo mortalia. sed quedam quidem secundum genus suum sicut homicidium fornicatio ydolorum seruitus et huiusmodi. quedam vero secundum suam consumationem sicut ira cuius consumatio est in nocuentiam proximi. Unde si accedit consensus de ipso nocuentio est peccatum mortale. Et similiter contentio ordinatur ad delectationem cibi. sed si in huiusmodi delectationibus ponat quis finem suum peccat mortaliter. et ideo non dicitur comestiones sed comestationes. et similiter intelligendum est de alijs similibus. Tertio dubitat de ordine et numeratione eorum. circa quod dicendum est quod cum apostolus in diuersis locis diuersa vitia et diuersimode enumerat non intendit enumerare omnia vitia et secundum artem: sed illa tantum in quibus habundant et in quibus excedunt illi ad quos scribit. Et ideo in eis non est querenda sufficientia sed causa diuersitatis. His ergo habitis sciendum est quod apostolus enumerat quedam vitia carnis que contingunt circa ea que non sunt necessaria vite. quedam vero circa ea que sunt necessaria vite. Circa primum ponit quedam vitia que sunt hominis ad seipsum. quedam quantum ad deum. quedam contra proximum. Contra seipsum sunt quatuor: que ideo primo ponit quia manifeste ex carne procedunt. quorum duo pertinent ad actum carnalem luxurie. scilicet fornicatio que est quando scilicet accedit solutus ad solutam. vel quantum ad naturalem usum luxurie. Aliud est immundicia quantum ad usum contra naturam. Ephe. 5. Omnis fornicator aut immundus etc. 2. corinth. 13. Qui non egerit penitentiam super immundicia et fornicatione et impudicitia etc. Alia duo ordinantur ad ipsos actus. Unum scilicet exterioris sicut tactus aspectus oscula et huiusmodi. Et quantum ad hoc dicit. Impudicitia. Ephe. 4. Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitie etc. Aliud interioris scilicet in cogitationibus immundis Et quantum ad hoc dicit. Luxuria. 1. Timoth. 5. Cum enim luxuriate fuerint in christo nubere uolunt etc. Contra deum ponit duo. quorum unum est per quod impeditur ab hostibus dei cultus diuinus. Et quantum ad hoc dicit. Ydolorum seruitus. 1. corinth. 10. Neque ydolatre efficiamini etc. Sapientia. 14. In

fandorum enim ydolorum cultura omnis mali causa est et iniunctum et finis. Aliud est per quod inicitur pactum cum demonibus. Et quantum ad hoc dicit. Beneficia que sunt per magicas artes. et dicuntur beneficia a veneno quia sunt in nocuentiam hominum. 1. corinth. 10. Nolo uos fieri socios etes monachorum Apoc. 17. Foras canes et uenefici etc. Contra proximum autem ponit nouem. quorum primum est inimicitia. vltimum vero homicidium: quia ab hoc deuenitur ad illud. Primum ergo est inimicitia in corde: que est odium erga proximum. Math. 10. Inimici hominis domestici eius. Et ideo dicit. Inimicitie. Et hac autem omnia dissensio in uerbis. Et ideo dicit. Contentiones que est impugnatio ueritatis cum confidentia clamoris. Puerb. 20. Honor est homini qui se separat a contentioibus. Secundum est emulatio que consistit in hoc quod ad idem obijciendum contendit. Unde dicit. Emulatioes que ex contentione oriuntur. Tertium est ex hoc quod unus impeditur per alium ad rem eandem tendentem et ex hoc irascitur contra eum. et ideo dicit. Ire. Iaco. 1. Ira enim uiri etc. Ephe. 4. Sol non occidat super iracundiam uestram. Quartum cum ex ira animi peruenit ad percussiones. Et quantum ad hoc dicit. Rix. Prouerb. 4. Odium suscitatur rixas. Quintum ex his scilicet dissensionibus et si quidem in rebus humanis sunt dicuntur dissensionibus quod scilicet partes sunt in ecclesia. Rom. 16. Obseruetis eos qui dissensiones et offendicula preter doctrinam quam uos didicistis faciunt et declinat ab illis. Si in rebus diuinis sic dicuntur. id est hereses. 2. petri. 2. Introducitur sectas perditionis etc. et ibidem. Sectas non metuunt intro ducere blasphemantes. Et his autem sequitur inuidia quantum illi quos emulant prosperant. Job. 5. Paruulum occidit inuidia etc. Et his autem sequitur homicidium cordis et operis. 1. Job. 4. Qui odit fratrem suum homicida est. Quantum uero ad uicia que pertinent ad inordinationem circa uita necessaria ponit duo. Unum quantum ad potum. Unde dicit. Ebrietates scilicet assidue. Luce. 21. Attendite ne grauent corda uestra crapula et ebrietate etc. Aliud uero quantum ad cibum. et quantum ad hoc dicit. Comestationes. Rom. 13. Non in comestationibus et ebrietatibus.

Lectio sexta.

Fructus autem spiritus est caritas gaudium pax. patientia. benignitas bonitas. longanimitas. mansuetudo. fides. modestia. continentia. castitas.

Positis operibus carnis: hic consequenter apostolus manifestat opera spiritus. Et primo manifestat ea. Secundo ostendit quomodo lex se habet ad opera spiritus et ad opera carnis. ibi. Aduersus huiusmodi etc. Circa primum enumerat bona spiritalia que nominat fructus. Et quo incipit que stio. quia illud dicitur fructus quo fruimur. Sed actibus nostris non debemus frui sed deo solo. ergo huiusmodi actus quos enumerat hic apostolus non debent dici fructus. Itaque glo. dicit quod huiusmodi opera spiritus sunt propter se appetenda. quod autem propter se appetit non refert ad aliud. ergo uirtutes et earum opera non sunt referenda ad beatitudinem. Respondeo: dicendum est quod fructus dicitur dupliciter. scilicet ut acquisitus. puta ex labore vel studio. Sapientia. 3. Honorum labor gloriofus est fructus. Et ut productus sicut fructus producit ex arboribus. Math. 7. Non potest arbor bona fructus malos facere. opera autem spiritus dicuntur fructus non ut adepti sed ut producti. Fructus autem qui est adeptus habet rationem vltimi finis. non autem fructus productus. Nihilominus tamen fructus sic acceptus duo importat. scilicet: quod sit vltimum pro-

in epistolam ad Galathas. v.

ducetis sicut vltimū quod producit ab arboze est fructus eius. et q̄ sit suauē siue delectabile. **Cantico. 2.** Fructus eius dulcis gutturi meo. Sic ergo opera virtutū et spiritus sunt quid vltimū in nobis. Nam spiritus sanctus est in nobis per gratiā per quā acquirimus habitū virtutum et ex hoc potētes sumus operari scdm virtutē. Sunt etiam delectabilia. **Rom. 6.** Habetis fructū vestrū in sanctificatione. id est in operibus sanctificationis. et ideo dicitur fructus. Dicitur etiā flores respectu future beatitudinis. quia sicut ex floribus accipit spes fructus: ita ex operibus virtutū habet spes vite eterne et beatitudinis. Et sicut in floribus est quedā inchoatio fructus: ita in operibus virtutum est quedā inchoatio beatitudinis. que tunc erit quādo cognitio et caritas perficiēt. Et per hoc patet respōsio ad illud quod secūdo obijcit. Nam aliquis potest dici ppter se appetendū dupliciter quia ly ppter potest designare causam formale vel finale. Opera virtutū ppter se sunt appetēda formaliter sed nō finaliter. quia habēt in seipsis delectationē. Nam medicina dulcis appetit ppter se formaliter. quia habet in se vnde sit appetibilis scz delectationem que tamē appetit ppter finem scz ppter sanitatē. Sed medicina amara nō est appetēda ppter se formaliter quia nō delectat rationē sue forme. sed tamen ppter aliud appetit finaliter scz ppter sanitatē que est finis eius.

Et his apparet ratio quare apostolus effectus carnis vocat opera. fructus autē spiritus vocat fructus. Dicitur enim q̄ fructus dicit aliquod finale et suauē ex re pductum. Quod autē producit ex aliquo ppter naturā eius non habet rationē fructus sed quasi alterius germinis. Opera autē carnis et peccata sunt ppter naturā eorū que de nature nostre insunt. Deus etiā humane nature que dā semina insunt scz naturā appetitū boni et cognitio nem. et addidit etiā bona gratie. Et ideo quia opera virtutum ex his naturaliter pduciunt fructus dicitur non autē opera carnis. Et ppter hoc apostolus dicit. **Ro. 6.** Quē ergo fructū habuistis tūc in illis in quibus nunc erubescitis. Patet ergo ex dictis q̄ fructus spiritus dicitur opera virtutū et quia habent in se suauitatē et dulcedinē et q̄ sunt quodā vltimū productū scdm conuenientā donoz.

Accipit autē differentia donoz. beatitudinis. virtutū. et fructū ad inuicē hoc modo. In virtute em̄ est considerare habitū et actum. Habitus autē virtutis perficit ad bene agendū. Et si quidē perficiat ad bene operandū humano modo dicit virtus. Si vero perficiat ad bene operandū supra modū humanū dicitur donū. Unde p̄bus supra cōes virtutes ponit virtutes quāsdā heroycas. puta agnoscere inuisibilia dei sub enigmate est p̄ modū humanū. Et hec cognitio pertinet ad virtutē fidei. Sed cognoscere ea perspicue et supra humanū modū pertinet ad donū intellectus. Actus autē virtutis vel est perficiēs. et sic est beatitudo. vel est delectatō et sic est fructus. Et de istis fructibus dicit **Apoc. 2.** Et vtraq̄ parte lignū vite affert fructus duodeci. Dicit ergo fructus spiritus qui scz cōsurgit in anima ex seminatōe spiritualis gratie: est caritas et c.

Qui quidē sic distinguuntur. quia fructus aut perficit interi⁹ aut exterius. Primo ergo ponit illos qui perficiūt interi⁹. Secūdo illos qui perficiūt exterius ibi Bonitas et c. Interius autē homo perficit et dirigit et circa bona et circa mala. **2. corinth. 6.** Per arma iusticie a dextre et a sinistris. Circa bona autē perficiūt primo quidē in corde per amorē. Nam inter motus naturales primus est inclinatio appetit⁹ nature ad finē suū. ita primus motū interi⁹ est inclinatio ad bonū que dicit amor. et ideo primus fructus est caritas. **Rom. 5.** Caritas dei diffusa est in cordib⁹ nostris et c. et ex caritate perficiūt alie. et ideo dicit apostolus **Col. 3.** Super omnia caritatē ha-

bentes et c. Vltimus autē finis quo homo perficit interi⁹ est gaudiū quod procedit ex presentia rei amate. Qui autē habet caritatē iam habet quod amat. **1. Job. 4.** Qui manet in caritate in deo manet et deus in eo. Et ex hoc cōsurgit gaudiū. **Phil. 4.** Gaudere in domino semper et c. Gaudiū autē debet esse perfectū. Et ad hoc duo requisitū. Primo vt res amata sufficiēs sit amanti ppter suā perfectionē. Et quantū ad hoc dicit pax. Sic enim amāz pacem habet quādo rem amatā sufficienter possidet. **Cantico. vlti.** Ex quo facta sum corā eo quasi pacem reperis et c. Secūdo vero vt afflit perfecta fruitio rei amate quod si muliter per pacē habet. quia quicquid superueniat si per asecte aliquis fruatur re amata puta deo: nō potest impediri ab eius fruitōe. **ps.** Pax multa diligentibus legem tuā et nō est illis scandālū. Sic ergo gaudiū dicit caritatis fruitiōe sed pax caritatis perfectionē: per que homo interi⁹ perficit quantū ad bona. Circa mala etiā perficit spiritus sanctus et ordinat. et primo cōtra malū quod perturbat pacem que perturbat per aduersā. sed ad hoc perficit spiritus sanctus per patientiā que facit aduersa patienter tolerare. Et ideo dicit. **Patientia. Luc. 21.** In patientia vestra possidebitis animas vestras. **Jaco. 1.** Patientia opus perfectum habet. Secūdo contra malū impediens gaudiū est dilatio rei amate ad quod spiritus opponit longanimitatē que expectatiōe non frangit. Et quantū ad hoc dicit **Longanimitas. Abac. 2.** Si morā fecerit expecta eum. quia et c. **2. corinth. 6.** In longanimitate et c. Et ideo dicit dominus **Matth. 10.** Qui perseuerauerit vsq̄ in finem et c.

Consequēt cū dicit. Bonitas et c. Ponit fructus spiritus qui perficiūt quantū ad exteriora. Hominis autē exteriora sunt vel id quod est iuxta ipm. vel id qd est supra ipm. vel id quod est infra ipm. Iuxta ipm est proximus. supra ipm deus. infra ipm natura sensitua et corpus. Sic ergo quantū ad proximū. perficit primo quidē in corde per rectam et bonā voluntatē. Et quantū ad hoc dicit. Bonitas. id est rectitudo et dulcedo animi. Si em̄ homo omnes alias potēcias bonas habeat nō potest dici bonus homo nisi habeat voluntatē bonam scdm quā omnib⁹ alijs bene vit. Cuius ratio est. quia bonū dicit aliquod perfectū. Est autē duplex perfectio. Prima scz que est ipm esse rei. Secūda vero est eius operatio. et hec est maior q̄ prima. Illud ergo dicit simpliciter perfectum quod pertingit ad perfectā sui operationē que est secūda eius perfectio. Et ergo homo per voluntatē exeat in actum cuiuslibet potētie: voluntas recta facit bonū vsum omnū potentiāz. et per cōsequens ipm bonū hominē bonum. Et de hoc fructu dicit **Ephe. 5.** Fructus autē lucri est in omni bonitate et c. Secūdo vero in opere: vt scilicet sua cōmunicet proximo. et quantū ad hoc dicit. Benignitas. id est largitas rerū. **2. corinth. 9.** Multatē enim datoz et c. Benignitas enim dicit quasi bona igneitas que facit hominē fluere ad subueniendū necessitatibus alioz. **Sapient. 1.** Benignus est enim spiritus sapiētie et c. **Collo. 3.** Induite vos ergo sicut electi dei sancti et dilecti viscera misericordie benignitatē et c. Item vt patienter sustineat proximi molestias. et quantū ad hoc dicit. Mansuetudo. **Matth. 11.** Discite a me quia et c. **Proverb. 3.** Mansuetus dabit gratiam. Ad id vero quod est supra nos scilicet deus ordinat spiritus per fidē. vnde dicit Fides: que est cognitio quedā inuisibilū cum certitudine. **Heb. 11.** Credidit abraham deo et reputat⁹ est ei ad iusticiā. **Heb. 11.** Accedentē ad deum oportet credere et c. Et ideo **Eccle. 1.** Beneplacitū est deo fides et mansuetudo et c. Ad id quod est infra nos scz corpa dirigit spiritus. et primo q̄ tum ad actus exteriores corpis qd sit per modestiaz que ipis actibus seu dictis modū imponit. Et quantū ad hoc dicit. Modestia. **Philippen. 4.** Modest

Explanatio sancti Thome

stia vestra etc. Secundo vero quantum ad appetitum sensitivum interiorum et quantum ad hoc dicit. Continencia que etiam a licitis abstinet et castitas que licitis recte vivit secundum gloriam. Vel aliter continencia dicitur ex eo quod licet homo impugnetur a pravis concupiscentiis: tamen per rationis vigorem se tenet ne abducatur. et ideo continencie nomen sumptum est ab eo quod aliquis in impugnatione tenet se. Castitas vero dicitur ex eo quod quis nec impugnetur nec abducatur. et dicitur a castigando. Nam illud dicitur bene castigatum qui in omnibus ordinat se habet. Circa hoc dubitant duo. Primo quia cum fructus spiritus aduersent operibus carnis. videtur quod apostolus debuerit ponere tot fructus spiritus quot posuit opera carnis quod non fecit. Ad quod dicendum est quod ideo non fecit quia plura sunt vitia quam virtutes. Secundo dubitatur quia fructus spiritus hic positi non respondent operibus carnis. Ad hoc dicendum est quod apostolus non intendit hic tradere artem virtutum et virtutum et ideo non ponit unum contra aliud sed aliqua enumerat de istis: et aliqua de illis finem quod expediens videtur presenti intentioni. nihilominus tamen si diligenter consideret aliquantulum sibi contra respondent. Nam fornicationi que est amor illicitus contra respondet castitas. immundicie vero impudicie et luxurie que sunt carnales illecebree et ex fornicatione proveniunt contra ponitur gaudium quod est spiritualis delectatio consequens ex caritate ut dicitur. Et vero quod est ydoloz servitus contra ponitur pax. Et vero quod dicitur veneficia etc. usque ad dissensionem patientiam longanimitatem et bonitatem. Et vero quod dicitur secte contra ponitur fides. Et vero quod dicitur inuidie. benignitas. Et autem quod dicitur homicidia. mansuetudo. Et quod dicitur ebrietas. comestationes et his similia: contra ponitur modestia continencia et castitas.

Lectio septima.

Aduersus huiusmodi non est lex. qui autem sunt christi. carnem suam crucifixerunt cum vitijs et concupiscentijs. Si spiritu vivimus: spiritu ambulemus. Non efficiamur inanis glorie cupidi: invidiosos provocantes: invidiosos.

Enumeratis operibus carnis et spiritus: hic consequenter ex vitijs concludit quod qui spiritu sequuntur non sunt sub lege: vivit tali probatione. Ille est sub lege qui est obnoxius legi. qui facit contraria legi. Sed illi qui agunt ipsum non faciunt opera contraria legi. ergo non sunt sub lege. Primum ergo ostendit propositum ex parte operum spiritus. Secundo ex parte operum carnis. ibi. Qui autem sunt etc. Dicit ergo. Dico quod qui aguntur spiritu non faciunt opera contraria legi. quia faciunt opera spiritus et aduersus huiusmodi non est lex. id est contra opera spiritus. sed spiritus docet ea. Nam sicut lex exterioris docet opera virtutum: ita et spiritus interioris movet ad illa. Rom. 7. Non delector enim legi dei secundum interioris hominem etc. Qui faciunt opera carnis et hec in his qui spiritu dei aguntur non sunt contraria legi. Unde dicit. Qui christi sunt. id est qui spiritu dei habent. Nam Rom. 8. Qui spiritum dei non habet hic non est eius. Illi ergo spiritu dei aguntur qui sunt christi. Id est in quibus carnem suam crucifixerunt etc. non autem dicitur vitia et concupiscentias vitant: quia bonus medicus tunc bene curat quando adhibet remedia contra causam morbi. Caro autem est radix vitijs. Si ergo volumus vitare vitia oportet domare carnem. 1. corinth. 9. Castigo corpus meum etc. Quia vero caro domatur per vigiliam leivania et labores. Eccl. 33. Servo multo malo toritura et coepedes etc. Ad hec autem opera moventur ex devotione quam habent ad christum crucifixum. ideo signanter dicit. Crucifixerunt. id est christum crucifixum se reformaverunt affligendo carnem suam etc.

Roman. 6. Vetus homo noster simul crucifixus est etc. supra secundo. Et deo vitam christi confixus sum cruci etc. Quia vero non crucifigit carnem destruyendo naturam quia nemo carnem suam odio habuit. et dicitur Ephe. 5. Sed quantum ad ea que contrariantur legi. ideo dicit. Quia vitia id est cum peccatis et concupiscentijs. id est passionibus quibus anima inclinatur ad peccandum. Non enim bene crucifigit carnem qui etiam passionibus locum non auferat. Alterum cum ratio non semper inuigilet ad peccata vitandum ut oportet posset quandoque cadere. Eccl. 18. Post concupiscentias tuas non eas etc. Rom. 13. Carnis curam ne feceritis etc. Consequenter cum dicit. Si spiritu vivimus etc. ponit tertium beneficium spiritus sancti quod consistit in vita. Et primo ponit beneficium spiritus dei. Secundo excludit vitia spiritus mundi ibi. Non efficiamur etc. Dicit ergo connumerare se eis quibus scribit. Dico quod debemus ambulare per spiritum quia et per ipsum vivimus et non per carnem. Rom. 8. Debitorum sumus non carni etc. Si ergo spiritu vivimus: debemus in omnibus ab ipso agi. Sicut enim in vita corporali corpus non movetur nisi per animam per quam vivit. ita in vita spirituali omnis motus noster debet esse a spiritu sancto Job. 6. Spiritus est qui vivificat. Act. 17. In ipso vivimus movemur et sumus. Et ne ea que dicta sunt de spiritu intelligantur de spiritu mundi de quo dicitur. 1. corinth. 2. Nos autem non spiritus huius mundi accepimus. Ideo hoc consequenter remouet apostolus dicens. Non efficiamur etc. Ubi tria excludit propter spiritum mundi. scilicet inanem gloriam iracundiam et inuidiam. quibus tribus puenienter aptari potest nomen spiritus. Significat enim spiritus quandam inflationem. Unde secundum hoc illi dicuntur magni spiritus qui sunt inflati per inanem gloriam. Isa. 25. Spiritus robustorum quasi turbo impelles parietem etc. Et quantum ad hoc dicit. Non efficiamur inanis glorie cupidi. id est glorie secularis. Cum enim vanum sit quod nec solide firmatur nec veritate fulcitur nec utilitate amatur. ideo gloria huius mundi vana est: quia caduca et non solida. Isa. 40. Omnis caro fenit etc. et quia falsa est. 1. Macha. 2. Gloria hominis peccatoris stercoreus et vermis. Sed vera gloria est in proprijs bonis hominis que sunt bona spiritualia. et hac habent sancti. 2. corinth. 1. Gloria nostra hec est testimonium conscientie nostre etc. Et quia inutilis et infructuosa. Nam quamquam cum gloriaz habeat quis ex testimonio secularium non potest propter hoc consequi finem suum consequi testimonio dei. 1. corinth. 1. Qui gloriatur in domino gloriatur etc. Non autem dicit. non habetis inanem gloriam. sed non efficiamini cupidi. quia gloria sequitur aliquando fugientes eam. et si oportet recipi non tamen amet. Item significat impetuositate. Prover. 27. Impetum cocitatis spiritus ferre quis poterit: Et significat iracundiam. Et quantum ad hoc dicit. Invidiosos provocantes scilicet ad contentione vel litem vel alia illicita. Rom. 13. Non in contentione et emulacione etc. Item est spiritus tristitie de quo dicitur Prover. 17. Spiritus tristis efficit ossa. Et quantum ad hoc dicit. Invidiosos. Prover. 14. Putredo ossium invidia etc. Cuius ratio est. quia ipsa sola crescit ex bono.

Capitulum sextum.

Atres: et si preoccupatus fuerit homo in aliquo delicto: vos qui spirituales estis huiusmodi instruite in spiritu lenitatis: consideras te ipsum ne et tu tempereris. Alter alterius onera portate et sic adimplebitis legem christi. Nam si quis existimat se aliquid esse cum nihil sit